

LBRIS | We know
books

JAVIER CERCAS

MONARHUL
UMBRELOR

Numele lui era Manuel Mena și a murit la vârsta de nouăsprezece ani, în bătălia de pe Ebru.

Se întâmpla pe 21 septembrie 1938, spre sfârșitul Războiului Civil, într-un sat catalan, numit Bot. Era un franchist înflăcărat, un soi de falangist entuziast, sau cel puțin așa fusese la începutul războiului: în perioada respectivă, se înrolase în Divizia a 3-a din Falanga din Cáceres, iar în anul următor obținuse rapid gradul de sublocotenent interimar, după care fusese repartizat la Batalionul Întâi al Pușcașilor din Ifni, o divizie de șoc aparținând corpului de armată obișnuit. Douăsprezece luni mai târziu, murea în luptă și, pentru mulți ani, a fost eroul oficial al familiei mele.

Era unchiul dinspre tată al mamei mele, care-mi spusese în nenumărate rânduri povestea sa încă de când eram copil, sau mai bine spus, povestea și legenda despre el, astfel încât chiar înainte de a mă fi putut numi scriitor, mă gândeam că, odată, tot va trebui să scriu o carte despre el. Am respins ideea exact când am devenit scriitor; motivul era că simțeam că Manuel Mena era întruchiparea celei mai apăsătoare moșteniri a familiei mele și că relatarea istoriei lui nu însemna doar să mă împovărez cu trecutul său politic, ci cu trecutul politic al întregii mele familii, trecutul de care mă rușinam cel mai mult; nu voiam să mă simt responsabil de așa

ceva, nu vedeam nicio obligativitate să o fac și cu atât mai puțin să îl popularizez printr-o carte: îmi era de ajuns că trebuia să învăț să trăiesc cu el. În plus, nici măcar n-aș fi știut cum să încep să-i relatez povestea: ar fi trebuit să mă limitez la realitatea strictă, la adevărul faptelor, presupunând că acest fapt ar fi fost posibil și că trecerea timpului nu ar fi antrenat în povestea lui Manuel Mena goluri imposibil de umplut? Ar fi trebuit să împletesc realitatea cu ficțiunea, pentru a umple prin ea golurile lăsate de cea dintâi? Sau ar fi trebuit să inventez o ficțiune pornind de la realitate, chiar dacă toată lumea ar fi crezut că era adevărată sau pentru ca toată lumea să creadă asta? Nu aveam nici cea mai vagă idee, iar această neștiință formală îmi părea că este confirmarea abilității mele de fond: nu trebuia să scriu povestea lui Manuel Mena.

Cu toate acestea, în urmă cu câțiva ani, această veche repudiere păru că intră în criză. Pe atunci, lăsasem de ceva vreme tinerețea în urmă, eram însurat și aveam un fiu; familia mea nu trecea prin cea mai bună perioadă: tata murise după o îndelungată suferință și mama făcea cu greu față clipelor grele și nemiloase ale văduviei, după cinci decenii de căsnicie. Moartea tatei accentuase înclinația naturală a maică-mii spre un fatalism melodramatic, resemnat și catastrofal („Fiule – era una dintre cele mai salvatoare sentințe ale ei – să nu ne dea Dumnezeu toate nenorocirile pe care suntem în stare să le ducem!“), iar într-o dimineață fu lovită de o mașină pe zebra; accidentul nu a fost prea grav, dar mama a tras o sperietură zdăvăvă și s-a văzut obligată să petreacă mai multe săptămâni într-un fotoliu, cu corpul tatuat de vânătăi. Eu și surorile mele o încurajam să iasă din casă, o scoteam la masă sau la plimbare și o duceam la parohie să asculte slujba. Nu pot uita prima dată când am însoțit-o la biserică. Parcursesem cu încetinitorul suta de metri care desparte casa ei de parohia Sant Salvador și, când ne pregăteam să traversăm pe zebra care permite intrarea în biserică, mi-a strivit brațul.

LIBRIS

We know

– Fiule, îmi șopti, fericiți cei ce cred în trecerile de pietoni, căci a lor va fi împărăția cerurilor! Eu am fost la un pas.

În timpul acelei convalescențe am vizitat-o mai des decât de obicei; de multe ori rămâneam chiar să dorm la ea acasă, cu soția și fiul meu. Ajungeam toți trei, vinerea după-amiaza sau sâmbătă dimineața, și ne instalam acolo până duminică seara, când ne întorceam la Barcelona. În timpul zilei vorbeam sau citeam, iar seara vizionam filme sau emisiuni televizate, mai ales *Fratele cel Mare*, un *reality show* care mie și mamei ne plăcea la nebunie. Evident, vorbeam despre Ibahernando, satul din Extremadura din care în anii '60 emigraseră în Catalonia strămoșii mei, la fel ca mulți alții în perioada respectivă. Spun „evident“ și înțeleg că ar trebui să explic de ce; e ușor: pentru că în viața mamei, a fost de departe un eveniment decisiv. Spun că nu a fost un eveniment mai decisiv decât emigrarea în viața mamei mele, și înțeleg că de asemenea ar trebui să explic de ce o zic; fapt care nu mai e la fel de ușor. În urmă cu aproximativ douăzeci de ani, am încercat să-i explic unui prieten, spunându-i că emigrarea însemnase că, de pe o zi pe alta, mama mea trebuise să renunțe la a mai fi odrasla privilegiată a unei familii patriciene dintr-o localitate din Extremadura, unde era buricul pământului, pentru a fi puțin mai mult decât o proletară sau ceva mai puțin decât o mărunță burgheză împovărată de copii într-un oraș catalan unde nu însemna nimic. Imediat ce formulasem răspunsul, mi se păruse valid dar insuficient, așa că începui să redactez un articol intitulat „Inocenții“, care chiar și acum continuă să fie cea mai bună explicație pe care știu s-o dau despre acest subiect; a fost publicat pe 28 decembrie 1999, Ziua Inocenților și a celei de-a treizeci și treia aniversare a zilei în care mama ajunsese la Gerona. Suna așa: „Prima dată când am văzut Gerona, a fost pe o hartă. Mama, care pe atunci era foarte tânără, mi-a arătat un punct îndepărtat pe hârtie și mi-a spus că acolo era tata. Câteva luni mai târziu, ne făceam valizele. A fost o călătorie

foarte lungă, iar la capăt o gară infectă și țărănească, înconjurată de clădiri jalnice înfășurate într-o lumină funestă și bătută de o ploaie nemiloasă de decembrie. Era cel mai trist oraș din lume. Tatăl meu, care ne aștepta aici, ne-a dus să luăm masa și ne-a spus că în orașul acela imposibil se vorbea o limbă diferită de a noastră și m-a învățat prima frază pe care-am pronunțat-o în catalană: Îmi place foarte mult să merg la școală. Apoi, ne-am înghesuit cum am putut în Citroenul 2 CV al tatălui meu și, în timp ce ne îndreptam spre noua noastră casă, străbătând acel oraș străin, dezolant și ostil, sunt sigur că mama a gândit și n-a rostit o propoziție pe care-o gândea și-o spunea de fiecare dată când era aniversarea zilei în care ne făcuserăm bagajele: Ce inocent?! Pe naiba, inocent! Era de ziua Sfinților Inocenți, cu treizeci și trei de ani în urmă.

Deșertul tătarilor e un roman extraordinar al lui Dino Buzzati. E vorba de o fabulă într-o oarecare măsură kafkiană, în care un tânăr locotenent pe nume Giovanni Drogo e hărăzit unei cetăți îndepărtate, amenințate de deșert și de asediul tătarilor care o locuiesc. Însetat de glorie și de lupte, Drogo așteaptă în zadar sosirea tătarilor și viața i se scurge în această așteptare. De multe ori m-am gândit că fabula aceasta fără speranță e o emblemă a destinului multora dintre cei care și-au făcut bagajele. Ca mulți dintre ei, mama mea și-a petrecut tinerețea așteptând întoarcerea, care era mereu iminentă. Așa au trecut treizeci și trei de ani. Spre deosebire de unii dintre cei care-și făcuseră bagajele, în cazul ei n-au fost atât de răi: la urma urmei, tatăl meu avea un salariu și o slujbă destul de sigure, care însemnau mult mai mult decât ceea ce avea majoritatea. În orice caz, cred că mama, la fel ca mulți dintre cei ce-și făcuseră bagajele, nu a ajuns să se împace vreodată cu noua ei viață și, blocată în slujba ei exclusivă de gospodină cu familie numeroasă, trăise în Gerona, făcând tot posibilul să nu observe că trăia în Gerona, ci în locul în care-și făcuse valizele. Această iluzie imposibilă a ținut până acum câțiva ani. Între timp, lucrurile se

schimbaseră mult: Gerona devenise un oraș vesel și prosper, iar gara o clădire modernă cu pereți foarte albi și ferestre imense; în plus, unii dintre nepoții mamei de-abia îi mai înțelegeau limba. Într-o zi, când niciunul dintre copii nu mai locuia cu ea și nu se mai putea proteja de realitate în spatele muncii ei de simplă gospodină și, prin urmare, nu putea nici să evite evidența că, douăzeci și cinci de ani mai târziu, încă mai trăia într-un oraș care nu încetase să-i fie străin, a fost diagnosticată cu depresie, și tot ceea ce a făcut timp de doi ani a fost să privească tăcută în gol, cu ochii uscați. Poate că se și gândea, se gândea la tinerețea ei pierdută și, precum locotenentul Drogo și mulți dintre cei ce-și făcuseră valizele, la viața ei petrecută într-o așteptare inutilă și poate, de asemenea, – ea, care nu-l citise pe Kafka – la faptul că toate acestea constituiau o neînțelegere și că această neînțelegere avea s-o omoare. Dar n-a omorât-o și, într-o zi în care deja începea să iasă din puțul anilor de depresie și mergea cu soțul ei la doctor, un domn îi deschise ușa și, poftind-o să treacă, spuse: „Poftiți!”. Mama îi răspunse: „La doctor!”. Pentru că mama înțelesese: „Unde mergeți?” sau poate „Un’ mergeți?”. Tatăl meu zice că în clipa aceea și-a amintit de prima propoziție pe care, cu mai bine de douăzeci și cinci de ani în urmă, mă învățase s-o zic în catalană și că, de asemenea, a înțeles-o brusc pe mama, pentru că înțelese că avea mai mult de douăzeci și cinci de ani de când locuia în Gerona, ca și când n-ar fi părăsit niciodată locul în care-și făcuse valizele.

„La sfârșitul *Deșertului tătarilor*, tătarii vin, dar boala și bătrânețea îl împiedică pe Drogo să-și satisfacă visul împlinit, de a-i înfrunta; departe de luptă și de glorie, singur și anonim în camera din penumbră a unui han, Drogo își simte sfârșitul aproape și înțelege că aceasta este adevărata bătălie, cea pe care o așteptase dintotdeauna fără să știe; atunci, își îndreaptă ținuta și-și aranjează puțin armura, ca să întâmpine moartea ca un bărbat viteaz. Și nu știu dacă toți cei care-și făcuseră bagajele s-au mai întors vreodată; mă tem

că nu, printre altele fiindcă probabil înțeleseseră deja că întoarcerea era imposibilă. Nu știu nici dacă se gândesc vreodată la viața care li s-a scurs în așteptare, sau că totul a fost o îngrozitoare neînțelegere, sau că s-au înșelat, sau, și mai rău, că au fost înșelați. N-am cum să știu. Ceea ce știu cu siguranță e că în câteva ore, imediat ce se trezește, mama va gândi și poate va spune aceeași propoziție pe care o repetă de treizeci și trei de ani în aceeași zi: „Pe naiba, inocenți!”

Așa se încheia articolul meu. La mai bine de un deceniu după ce fusese publicat, mama încă nu ieșise din Ibahernando, deși continua să locuiască în Gerona, astfel încât era logic că principala noastră distracție din timpul vizitelor pe care i le făceam pentru a-i atenua convalescența consta în a vorbi despre Ibahernando; mai puțin previzibil a fost că, la un moment dat, principalele noastre trei *hobby*-uri părură a converge spre unul singur. S-a întâmplat într-o noapte în care am văzut împreună *Aventura*, un film vechi al lui Michelangelo Antonioni. Pelicula relatează cum, în timpul unei excursii a unui grup de prieteni, unul dintre ei se rătăcește; la început toți îl caută, dar ulterior uită de el și excursia continuă ca și când nimic nu s-ar fi întâmplat. Densitatea statică a filmului i-a învins repede pe băiatul meu, care s-a dus să se culce, și pe soție, care a adormit în fotoliul ei, în fața televizorului; în schimb, mama mea, supraviețuiește intactă celor aproape două ore și jumătate de imagini în alb-negru și dialoguri în italiană subtitrate în spaniolă. Surprins de rezistența ei, la sfârșitul proiecției o întrebai cum i s-a părut ceea ce tocmai văzuse.

– E filmul care mi-a plăcut cel mai mult în viața mea, a răspuns.

Dacă ar fi fost vorba de o altă persoană, aș fi crezut că fraza este sarcastică; dar mama nu cunoaște sarcasmul, așa că m-am gândit că izolarea de aventuri și tăcerile nesfârșite din *Fratele cel Mare* o antrenaseră în mod desăvârșit pentru a se bucura de tăcerile interminabile și lipsa de aventuri din filmul lui Antonioni. Mint. Ceea ce am crezut a fost că, obișnuită cu monotonia din *Fratele cel Mare*,

Aventura i se păruse la fel de antrenantă precum un film de acțiune. Mama trebuie să-mi fi observat mirarea, fiindcă s-a grăbit să încerce să mi-o risipească; lămurirea ei nu-mi dezminți întru totul ipoteza.

– Desigur, Javi! explică arătând televizorul. Ceea ce s-a întâmplat în filmul ăsta e ceea ce se întâmplă mereu: cineva moare, și-n ziua următoare, deja, nimeni nu-și mai amintește de el. Asta s-a întâmplat și cu unchiul meu Manolo.

Unchiul ei Manolo era Manuel Mena. Chiar din noaptea aceea am reînceput să vorbim despre el și, pe parcursul sfârșiturilor de săptămână care urmară, aproape că nu am schimbat tema. O auzisem pe mama vorbind despre Manuel Mena de când mă știam, dar de-abia în zilele acelea înțelesei două lucruri. Primul era că, pentru ea, Manuel Mena însemnase mai mult decât un unchi patern. Din câte-mi spusese, în timpul copilăriei, mama locuise cu el în casa bunicii ei, la câțiva metri de cea a părinților ei, care o trimiseseră acolo fiindcă primele lor două fete muriseră de meningită și nutreau spaima justificată că și cea de-a treia va contracta aceeași boală. Din câte se pare, mama fusese foarte fericită în hardughia aglomerată de văduvă a bunicii sale Carolina, împreună cu vărul ei Alejandro și răsfățată de o armată zgomotoasă de unchi burlaci. Dar niciunul nu o răsfăța mai mult decât Manuel Mena; în ochii mamei mele, niciunul nu rezista comparației cu el; era cel mai tânăr, cel mai vesel, cel mai plin de viață, cel care-i aducea mereu cadouri, cel care-o făcea cel mai mult să râdă și cel care se juca și cel mai mult cu ea. Îi spunea unchiul Manolo; el îi spunea Blanquita. Mama îl adora, drept pentru care moartea lui a reprezentat o lovitură devastatoare pentru ea. Nu am văzut-o niciodată pe mama plângând; niciodată: nici măcar pe parcursul celor doi ani de depresie, nici măcar când a murit tata. Mama mea pur și simplu nu plânge. Surorile mele și eu am făcut multe speculații în legătură cu cauzele acestei anomalii, până ce, într-una dintre nopțile de după accident, în timp ce-mi povestea pentru a nu știu câta oară sosirea cadavrului lui Manuel

Mena în sat și-și amintea că petrecuse ore întregi plângând, am crezut că găsisem explicația: m-am gândit că toți avem o rezervă de lacrimi și că-n ziua aceea a ei se epuizase, că din acel moment nu-i mai rămăseseră lacrimi de vărsat. Pe scurt, Manuel Mena nu fusese doar unchiul dinspre tată al mamei mele: fusese fratele ei mai mare; de asemenea, era primul ei mort.

Cel de-al doilea lucru pe care l-am înțeles în zilele acelea era și mai important ca primul. Copil fiind, nu înțelegeam de ce mama îmi vorbea atâta despre Manuel Mena; tânăr fiind, mă gândeam, rușinat în secret și îngrozit, că o făcea pentru că Manuel Mena fusese franchist, sau măcar falangist, iar în timpul franchismului familia mea fusese franchistă, sau cel puțin acceptase franchismul cu aceeași blândețe lipsită de muștrare, cu care-l acceptase cea mai mare parte a țării; adult fiind, am înțeles că explicația aceasta era trivială, dar doar în timpul acelor flecăreli nocturne cu mama mea convalescentă, am reușit să descifrez natura exactă a trivialității sale. Ceea ce înțelegeai atunci a fost că moartea lui Manuel Mena rămăsese gravată cu litere de foc în imaginația de copil a mamei mele, ceva ce grecii antici numeau *kalos thanatos*: o moarte frumoasă. Pentru anticii greci era moartea perfectă, moartea unui tânăr nobil și pur care, precum Ahile din *Iliada*, își dovedește noblețea și puritatea mizându-și viața pe tot sau nimic, în timp ce luptă în primele rânduri pentru valori mai presus de sine sau pe care le crede mai presus de sine și cade-n luptă, părăsind lumea celor vii în deplinătatea frumuseții și a vigoriei sale și sustrăgându-se uzurii timpului, fără să cunoască decrepitudinea care distruge oamenii; acest tânăr eminent, care renunță în numele unui ideal la valorile lumești și la propria-i viață, constituie modelul eroic al grecilor și se înalță la apogeul eticii lor și la singura formă de nemurire în lumea aceea fără Dumnezeu, care constă în a dăinui pe vecie în memoria precară și volatilă a oamenilor, cum se întâmplă cu Ahile. Pentru

anticii greci, *kalos thanatos* era moartea perfectă care încununa o viață perfectă; pentru mama mea, Manuel Mena era Ahile.

Acea dublă descoperire a fost o revelație și, timp de mai multe săptămâni, m-a bântuit o bănuială: poate că mă înșelasem când refuzasem să scriu despre Manuel Mena. Desigur, credeam în continuare mai mult sau mai puțin ceea ce crezusem mereu în legătură cu povestea lui, dar mă întrebam dacă faptul că pentru mine constituia o istorie jenantă era un motiv suficient ca să nu o povestesc și ca să continuu să o țin ascunsă; de asemenea, mi-am zis că mai este timp să o povestesc, dar că, dacă într-adevăr voiam s-o povestesc, ar fi trebuit să mă apuc neîntârziat de lucru, fiindcă eram sigur că de-abia s-ar mai fi găsit urme documentare despre Manuel Mena în arhive și biblioteci și că, la șaptezeci și ceva de ani de la moartea lui, nu ar fi fost mai mult decât o legendă zdrențuită în memoria erodată a câtorva oameni ajunși la senectute. În plus, mi-am dat seama și că, dacă mama îl înțelesese atât de bine pe Antonioni sau filmul lui Antonioni, nu se datora numai faptului că o pregătise pentru el lentoarea afazică din *Fratele cel Mare*, ci și că, deși ea încă locuia într-o lume cu Dumnezei (o lume care a dispărut și pe care Manuel Mena își închipuia că luptă ca s-o apere), de copilă i se confirmase cu nedumerire și suferise ca un ultraj faptul că memoria precară și volatilă a oamenilor îl disprețuia pe unchiul ei, spre deosebire de ceea ce se întâmplase cu Ahile. Fiindcă era clar că uitarea își începuse lucrarea de demolare imediat după moartea lui Manuel Mena. În propria lui casă, o tăcere densă și inexplicabilă sau pe care mama mea, copilă fiind, o considera de neînțeles, se abătuse asupra lui. Nimeni nu cercetase circumstanțele sau cauzele precise ale morții lui și toți fuseseră de acord cu versiunea cețoasă pe care le-o dăduse ajutorul lui (un bărbat care îi însoțise trupul neînsufletit până în sat și care rămăsese câteva zile acolo, încartiruit în casa mamei lui), nimeni nu avusese curiozitatea de a vorbi cu tovarășii lui și cu autoritățile alături de care luptase, nimeni nu dorise să facă investigații în

privința aventurii sale de război, despre fronturile pe care luptase sau despre unitatea unde era arondat, nimeni nu se deranjase să viziteze Bot, satul acela catalan îndepărtat, unde murise și despre care eu crezusem dintotdeauna că se numea Bos, sau Boj, sau Boh, fiindcă, întrucât castilianeii îi lipsește obișnuința „t-ului“ final, așa cum pronunțase mereu mama mea. În sfârșit, la puține luni după moartea lui Manuel Mena, numele lui aproape că nu mai era rostit în familie sau nu era menționat decât atunci când nu exista altă soluție decât de a fi rostit, și, la doar câțiva ani după moartea lui, mama și surorile lui îi distruseseră toate hârtiile, amintirile și bunurile.

Toate, cu excepția unei fotografii (sau cel puțin asta crezusem mereu): un portret de război al lui Manuel Mena. După înmormântarea lui, familia făcuse șapte copii mărite după ea; una dintre ele prezidase sufrageria mamei lui până la moartea acesteia; celelalte șase fuseseră împărțite între cei șase frați ai săi. Această relicvă tulburase vag verile copilăriei mele înghețate de emigrant, când reveneam în vacanță la căldura satului, fericit să abandonez pentru câteva luni vremea rea și confuzia exilului și să-mi recuperez statutul confortabil de vlăstar al unei familii patriciene din Ibahe-
nando, mă instalam în casa bunicilor mei materni și vedeam portretul mortului spânzurat de un perete fără privilegii ale unui pod unde se îngrămădeau lăzi pline de haine și rafturi încărcate de cărți; îmi tulburase și mai mult adolescența și tinerețea când muriseră bunicii, iar casa nelocuită era încuiată tot anul și nu era descuiată decât atunci când părinții și surorile mele se întorceau vara, în timp ce eu încercam să mă obișnuiesc cu frigul intemperiilor și cu nedumerirea dezrădăcinării și încercam să mă desprind de falsa căldură a satului, vizitându-l pe cât de rar puteam, ținându-mă cât mai departe de casa aceea, de familia aceea și de portretul funest, care iarna veghea de unul singur în camera cu cufer, afectat de o rușine sau o vinovăție neclară ale cărei rădăcini preferam să nu le cercetez, rușinea condiției mele teoretice ereditare de patrician al

IBDIS | We know books

satului, rușinea originilor politice ale familiei mele și a modului ei de a acționa pe durata războiului și a franchismului (pentru mine, altminteri necunoscut sau aproape necunoscut), rușinea difuză, paralelă și complementară cu a fi legat cu un cerc de oțel de satul acela nevoiaș și uitat care nu mai dispărea odată. Dar cel mai mult, portretul lui Manuel Mena m-a tulburat, matur fiind, când n-am încetat să mă simt rușinat pentru originile și moștenirea mea, dar m-am resemnat oarecum cu ele, m-am împăcat într-o oarecare măsură că sunt cine sunt și cu legăturile pe care le aveam; m-am obișnuit mai mult sau mai puțin cu dezrădăcinarea și intemperiiile, și haosul și am înțeles că statutul meu de patrician era iluzoriu. Am revenit adeseori în sat cu soția, fiul și părinții mei (niciodată sau aproape niciodată cu prieteni, niciodată sau aproape niciodată cu oameni străini familiei) și m-am adăpostit din nou în casa aceea care se năruia, în care portretul lui Manuel Mena avea mai bine de șaptezeci de ani de când aduna praf în tăcere, preschimbat în simbolul perfect, funebru și violent al tuturor greșelilor și responsabilităților, al vinii, al rușinii, al mizeriei, al morții, al înfrângerilor, al spaimei, al murdăriei, al lacrimilor, al sacrificiului, al pasiunii și al dezonoarei strămoșilor mei.

Acum îl am în fața mea, în biroul meu din Barcelona. Nu-mi amintesc când l-am adus de la Ibahernando; în orice caz, trecuseră ceva ani de când mama își revenise după accident, iar eu luasem o hotărâre în privința istoriei lui Manuel Mena. Hotărârea fusese că nu o voi scrie. Decizia fusese că aveam să scriu alte povești, dar că, în timp ce aveam să le scriu, urma să strâng informații despre Manuel Mena, chiar dacă aveam să o fac între două cărți sau în timpii morți, înainte să se estompeze definitiv urma vieții lui scurte și să dispară din memoria precară și uzată a celor ce-l cunoscuseră sau din ordinea inconstantă a arhivelor și bibliotecilor. În acest fel, povestea lui Manuel Mena sau ceea ce rămăsese din povestea lui Manuel Mena nu avea să se piardă și eu aș fi putut-o relata dacă

LIBRIS | We know
BOOKS

vreodată aş fi căpătat curaj să o povestesc sau dacă aş fi fost în stare s-o povestesc, sau aş fi putut să i-o dau unui alt scriitor s-o povestească el, presupunând că vreun alt scriitor ar fi dorit s-o nareze, sau aş fi putut pur şi simplu să n-o spun, s-o preschimb pentru totdeauna într-un gol, într-un hău, într-una din milioanele şi milioanele de poveşti care nu vor fi spuse niciodată, poate în vreunul dintre acele proiecte pe care unii scriitori aşteaptă mereu să-l scrie, dar nu îl scriu vreodată, fiindcă nu vor să-şi ia responsabilitatea lui sau fiindcă se tem de a nu fi la înălţimea lui, preferând să îl lase în stadiul de simplă posibilitate, convertit în capodopera lor strălucitoare niciodată scrisă, măiastră şi radioasă, tocmai pentru că nu va fi niciodată scrisă.

Aceasta a fost decizia pe care am luat-o: de a nu scrie povestea lui Manuel Mena, de a continua să nu scriu istoria lui Manuel Mena. Cât priveşte portretul, din momentul în care l-am adus în biroul meu, nu am încetat să-l analizez. E un instantaneu de studio, luat în Zaragoza: numele oraşului apare în colţul din dreapta jos, cu litere albe, aproape ilizibile; timpul pusese pete de murdărie şi zgârieturi pe hârtie, o zdrenţuise pe margini. Nu ştiu data exactă când fusese făcută, dar uniforma lui Manuel Mena oferă o pistă care permite să stabileşti o dată aproximativă. În partea stângă a uniformei, omul nostru etalează, într-adevăr, Medalia Suferinţelor pentru Patrie, echivalentul Inimii Purpuri nord-americane, iar deasupra ei o panglică având două dungi; ambele decoraţiuni înseamnă că, în momentul în care fotografia a fost făcută, Manuel Mena fusese rănit de două ori în luptă de inamic, ceea ce nu putuse avea loc înaintea primăverii lui 1938, când intrase în luptă o singură dată cu Batalionul Întâi al Puşcaşilor din Ifni, dar nici mai târziu de mijlocul verii, când se dezlănţuise bătălia de pe Ebru şi el reuşise cu greu să se retragă. Prin urmare, portretul trebuie să fi fost făcut între primăvara şi debutul verii lui 1938, în timpul celei de-a doua sau de-a treia şederi a lui Manuel Mena în Zaragoza sau în împrejurimile